

դրական կամ հաստատական կերպով ցուցնելու համար՝ թէ հայ թարգմանութիւնն սրբագրուած չէ ասորականին վրայ, հարկ է քայլ մ'եւս առաջ երթալ և նոյն իսկ բնագրին վրայ ակնարկ մը ձգել։ Պիտի հաւաստենք՝ որ այդ երկու թարգմանութեանց մէջ այն աստիճանի բազմաթիւ և աչքի զարնող անհամաձայնութիւնք կան, որով անհնարին պիտի տեսնուի՝ մէկուն՝ մէկային վրայ սրբագրութիւնը։ Այս անհամաձայնութիւնները զանազան գասակարգութեանց պիտի բաժնենք։

Շարայարեյի

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՒԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅՅԵՐԷՆԻ

(Շար․ տես 415)

Բ. Բաղաձայնը

ՊԱՅՈՒՑԻԿ ԵՒ ԿԱԿՈՒՂ ՏԱՌԻ

§ 15. — Հին հայերէնի թաւ տառերը, ինչպէս մինչեւ ցայսօր նոր հայերէնի մէջ, այսպէս ալ Կիլիկեան միջին հայերէնի մէջ, իրենց ձայնական զօրութիւնը պահած են։ Թէ ասոնք անշեղ տառեր էին, կը ցուցնեն տառադարձութիւնքն, ինչպէս քիւ = np. kic, քիթ = afr. quite, տիարիկ = gr. δαδ-ήχη, քմին = arab. kamin كمين, փաղամպար, փրդամպար = np. paiyambar: Հոս հայկական թառերն՝ կը համապատասխանեն օտար լեզուաց նուր կամ հազագային տառերու։

§ 16. — Հին նուրբերու և միջիններու ձայ-

նական զօրութիւնն ստուգելու համար, սքանչելի միջոց մ'ընծայուած է մեզ. միջին հայերէնի՝ և ի մասնաւորի՝ Կիլիկեան² հայերէնի մէջ եղած օտարազգի բառեր։ Այսպէս է np. bazar = Կիլ. պազար, afr. bail = Կիլ. պայլ, afr. baron = Կիլ. պարոն, afr. banier = Կիլ. պաներ, arab. burj = Կիլ. պորձ. սակէ կը հետեւի որ Կիլիկեանն պ բառերու սկիզբը = b. — Դարձեալ ունինք խապար = arab. xabar, սապոն = arab. sabun, ժինսպան = mlt. տառադարձուած այսպէս՝ miraban, Պապանոն = mlt. տառադարձուած Baberon, մոսիքսիպ = arab. muhtasib, ըռոպ = arab. rubb. որ կը ցուցնեն թէ նաեւ բառերու մէջ և ի վերջն Կիլիկեանն պ = b:

Ճիշդ այսպէս է Հին հայերէն բոլոր միւս նուրբերու համար ալ. ինչպէս օրինակի համար, տիւան = np. divan, տըֆընդի = afr. defendre, տոպպ = afr. double, տֆար = arab. pers. daftar دفتار, տոպ = gr. δουξ, afr. duc. լոպամ, լիւամ = np. ligam, լիկար = afr. légat, մզկիթ = np. mazgit, իկտիւ = türk. iydis, Պաղտոյն = afr. Balduin, Baldouin, քիտպիր, քոպիր = arab. tadbir, tädbir, Կիտիւն = afr. Guillotin, Կոչկակ, տառադարձուած Gogulag և այլն։ Որմէ կը հետեւի որ, Հին հայերէնի նուր տառերը, Կիլիկեանին մէջ համապատասխան միջիններու հնչումն ունին։

§ 17. — Ընդհակառակն դասական միջիններ՝ Կիլիկեանի մէջ համապատասխան նուր տառեր զօրութիւնն ունին, ինչպէս հետեւեալ տառադարձութիւններէ կ'երեւի. առդրեյ = afr. otrier, քայք = afr. plait, քայքիւ. առազար = afr. avocat, գան = afr. canne, cane, գռմին = afr. commun, comun, գռնդ (գռնը) = afr. comte, գռնց, գռնց = afr. conse, Գոյներ = afr. Couilner, գամիլ =

1. Կիլիկեան հայերէնի հազագային տառերուն՝ ընդհանրապէս օտար լեզուաց նուր տառից համապատասխանեցնել, մասամբ մը անտի յառաջ կու գայ, որ յաճախ օտար լեզուաց այսպիսի նուր տառն, ճիշտ խօսելով, հազագային է մասամբ ալ անտի, որ հայերէն նուրբն,

իբրեւ բուն, խռչափոփոյ զօրաւոր զոցուելով յառաջ եկած, Կիլիկեան-հայերէն նուրբ, օտարական նուրբերը ներկայացնելու այնչափ լաւ չյարմարիք, որչափ հազագային տառն։

2. Համեմատել ZDMG 46, էջ 268. — Arm. Gramm. էջ 15, 260, 261, 394 և այլն։

afr. temple, դարիթ = mlt. taretā, դրայի-
դուր = afr. traytor, traïtor, բերրուր,
օմբրուր = afr. emperour, Մոնթֆորթ = afr.
Montfort, մարզիգ = afr. marchis, Ֆորթե,
Բոպին = mlt. տառադարձուած Ropinus,
Rupinus. Հմմտ. քաղոր, որ արաբերէն տա-
ռադարձուած է taqfur, և առ Willebrandt-ի
Tacfol.

§ 18. — Հնչման բոլոր այս փոփոխու-
թիւնները կը գորեն նաեւ կակուղ նուր և
միջին տառերու համար ալ: Ջայս կը ցու-
ցնեն հետեւեալ տառադարձութիւնք և կիլի-
կեանքն. քրիմա = afr. prince, քասաւ = afr.
passage¹, ձառայ = afr. jarra, ձոյան =
arab. pers. jusan, ճօսլին = afr. Josselin,
լիձ = afr. lige, քոռաձեր, = afr. Roger,
զընձայի, = arab. zanjabil, ջարրոն = afr.
chaperon, ջարոնը = afr. chalonge, ջա-
լլանքն = afr. chalonger, ջանձայլն = afr.
chambellan, ջաննեւ = afr. chanone, Ջաշ
= afr. Charles, ջանցեր = afr. chancelier
և այլն:

§ 19. — Հոս եւս կը ներկայանայ նոյնպէս
կանոնաւոր, յատուկ ձայնափոխութիւն մը,
Հայերէն երկրորդ ձայնափոխութիւն, որ առ-
կայն ըստ զրական ձեւոյն՝ միայն նոր փոխ-
առեալ, այսինքն է յես կատարեալ ձայ-
նափոխութեան՝ փոխառեալ բառերու մէջ կը
Հանդիպի. մինչդեռ ի Հոռմ, ոչ միայն բուն
Հայերէն, այլ նաեւ փոխառեալ բառեր, խան-
գարեալ Հնչմամբ Հանդերձ, պատմական ուղ-
ղագործութիւնը պահած են². — որ ինչպէս ծա-
նօթ է, արդի գրական լեզուի մէջ դեռ կը

շարունակուի — ըստ այսմ կարգաւու է. Կիլ.
վկայ = vga, տղայ = dya, վձաւ = vjar,
ապրիմ = abrim, կարեմամ = garenam,
պարտեմամ = bardenam և այլն. Նմանա-
պէս յայտնի է, որ ձայնափոխութիւնն հաս-
տատունն նեցուկ մը կ'ընծայէ, փոխառեալ
և օտարազգի³ բառերու Հայերէնի մէջ մուտ
գտած ժամանակն որոշակի սահմանելու հա-
մար:

§ 20. — Աւրնթեր Հին պատմական ուղ-
ղագրութեան, բոլորովին յատուկ դիրքերու
մէջ, նոր՝ ըստ հեղինակ՝ գրութիւն մը կը ներ-
կայանայ.

Ա. — Հազագային և գրէն վերջ Հին Հայե-
րէն միջիններու տեղ, միջին Հայերէնի մէջ
Համապատասխան նուրբերը կ'երեւին. խիստ
քիչ անգամ միայն դեռ պահուած կը գըտ-
նուի Հին՝ միջիններով՝ գրութիւնն: Այսպէս
օրինակի համար հիմկ Հին Հայերէն հիմկ-ի
տեղ, ժառանկ = Հին Հայ. ժառանգ. հան-
կխտ, հանկստեմ = Հին Հայ. հանգխտ,
հանգստեմ, հնկակ = Հին Հայ. հնգակ,
գանկխտ, գանկխտանք, գանկխտոր = Հին Հայ.
գանգխտ, գանգխտանք, գանգխտոր և այլն:
— Գրութեան այս նոր կերպի բացատրու-
թեան բանախիւն կ'ընծայէ մեզ նոր Հայերէնն.
Նոր Հայերէնի մէջ (ինչպէս ի Տրապիզոն,
Լեհաստան և այլն, Հմմտ. Han. WZKM.
1, էջ 312. II, էջ 65), և Հազագային տա-
ռէն վերջ անփոփոխ կը մնան Հին միջիններն
դ, բ, գ, ձ, չ. նոյնը եղած պիտի ըլլայ նաեւ
միջին Հայերէնի համար, և այսպէս՝ կը լու-
սաբանուի գրութեան այն նոր կերպը. յա-

1. Տե՛ս նաեւ տառադարձութիւնք վերնա-
գրոյն տակ:

2. Հմմտ. Arm. Gramm. էջ 261:

3. Այսպէս՝ փոխառեալ բառերն դիմոս =
gr. δημόσιον, դարպաս = np. darvaza, գոռմ.
բէթ = np. gunbad, gunbād, սաշտան = arab.
sultan, յիդատան = gr. λεγαστόν, lat. legatum,
պարսկոս = gr. παροιστός և այլն. բուն իրենց
գրութեան կերպին մէջ, կը կրեն նախկին փոխ-
առութեան պայծառ գրչմբ. այս են ի մաս-
նաւորի միջնաց և նուրբերու դեռ Հին, փոխա-
ռութեան ժամանակին, անփոփոխ Հնչումներն,
ուր դիմոս = dimos, սաշտան = sultan հըն.

շուած պէտք են ըլլալ: Եթէ նախ միջին Հայե-
րէնի ժամանակ, Հետեւաբար՝ ձայնափոխու-
թենք վերջ փոխառուած ըլլային, հետեւեալ
կերպով գրուած պիտի ըլլային. դիմոս, տար-
բաս (տարբաս), կոռմպէթ, սաշտան, ինդա-
դան, քարիզոս: Միջին Հայերէնի համար այս
փոխառեալ բառերը ձայնափոխեալ Հնչմամբ
կ'արտասանուին, սակայն ըստ գրութեան. Կիլ.
դիմոս = timos, դարպաս = tarbas, գոռմբէթ
= kumpet, սաշտան = sultan, յիդատան =
liyadon, և այլն: Հմմտ. H. Hübschmann,
ZDMG. 46 էջ 268: Arm. Gramm. 261 և այլն:

տուկ օրինակ մը բերենք. այսպէս՝ Հին Հայե-
րէն հինգ (hing) բառն, ինչպէս նոր Հայե-
րէնի մէջ, այսպէս նաեւ Կիլիկեանին մէջ
hing կը մնայ անփոփոխ. սակայն բուն այս
պատճառաւ՝ պատմական գրութիւնն հինգ
կենայ բոլորովին լաւ պահուած չլըլլալ, ըստ
որում միջինն գ = kի գորութիւնն առած
էր. այս Հետեւանք էր անոր, որ ե-ի յաջոր-
դող միջին տառն, միջնոց տեղ արժող միւս
տառերու Հետ, այսինքն՝ մեր դէպքին մէջ
կ ց-ի Հետ, կը փոխանակուի: Չայնափո-
խութեան մէջ այս անկանոն դէպքը, կը նշա-
նակէր նաեւ անկանոնութիւն մը ուղղագրու-
թեան մէջ, խտորում մը՝ Հին պատմական
ուղղագրութեան:

Թ. - Պատմական գրութիւնն դարձեալ՝
նոր՝ ըստ Հնչման, գրութեան Հետ փոխանա-
կուած է Կիւ. այս Բ. դէմքի ցուցական դե-
րանունն մէջ՝ փոխանակ դասական այդ-ի,
նոյնպէս ի բառն այտի = դասական այդի:
Բ. դէմքի դերանունական տ դիմորդի մէջ,
փոխանակ դասական դ-ի: Թէ Հոս Կիլիկեան
տ = d, նոր Հայերէնն մեղի կը սորվցնէ,
ուր՝ ի Լեհաստան, Տրապիզոն և այլն՝ կը
գտնենք ad, adi, d (ատ, ատի, տ) և այլն:
Ինչպէս առաջին դէպքի մէջ, նոյնպէս նաեւ
Հոս, ոչ յանկարծադէպ փոփոխութեան մը
պատճառաւ, ձայնական գրութիւնն կը զօրէ:

§ 21. - Պատմական գրութիւնն կը մնայ
դարձեալ, սակայն ոչ միջին Հայերէնի Հա-
մագոր տառերու, այլ Հին Հայերէնի Հնչմամբ,
Հետեւեալ բաղաձայնից բարդութեանց մէջ.
ստ, շտ, սպ, շպ, սկ, շկ: Ըստ այսմ ունինք
Կիլիկեանն տառադարձութիւնք շաստն =
af. chastier, շաստկ = af. chastel,
տրքստիւ = np. durust, մաշտտ, մաստտ
= gr. μαίστρος, af. maistre, գառնդաշտապ

= contestabile, նաեւ ռասպիբալ, օսպիբալ
առընթեր ռսիբալ-ի = af. hospital և այլն:
Հոս տառն տ շունի Կիլիկեանի սովորական
d Հնչումն, այլ կը պահէ, իրեն զուգորդ սուր
չող տառին միջոցաւ, նուրբ տառի մը Հին
Հնչումը: Այս հիման վրայ, յենլով՝ բաց
ստաի, նաեւ սրգի գաւառաբարբառներու
վրայ ուր Հին ստ, շտ, սկ, շկ, սպ, շպ խում-
բերու մէջ, Հին Հայերէն նուրբ Հնչումն ան-
փոփոխ է, ի Կիլիկեանն կարգալու է² — ստան
(յոգն. մասնիկ) = stan, հարաշտ = harust,
սպաննեւ = spannem, սպիկի, սպրիկի =
spgig, sprgig, ստածեւ = stajem, ղշտեմ
kstem, կշտանաւ = gstanam, հասկնաւ =
hasknam և այլն:

Հին Հայերէն կ տառն ալ, որչափ ուժով
ալ կենայ, — որովհետեւ կ շատ տեղեր, ի
մասնաւորի բառերու մէջ ց փոխուած է և ց
Հնչումն ունի — սակայն անտարակոյս՝ որո-
շեալ տեղեր Հին k Հնչումը պահած է: Այս
ենթագրութեան, k Համաձայնին ի Կիւի.
կեանն տառադարձութիւնք, ինչպէս. մարկ
= af. marc, տիարիկ = gr. τιμαριχ, տուկ
= gr. τουξ, սեւական ծουκ-ος, af. due,
it. duca, բայց մասնաւորապէս արդի
գաւառաբարբառներու քննութիւնք. այսպէս՝
օրինակի Համար՝ լեհՀայ գաւառաբարբառի
մէջ մասնաւորապէս, k ձայնը կը Համապա-
տասխանէ Հին Հայերէն կ-ի³, զլխաւորա-
բար = ak, — ik վերջավանկի մէջ, երբեմն
բառից սկիզբն ալ: Այս դէպքի մէջ, այս-
ինքն է, բառերու սկիզբը՝ անձայն հ կամ
րգ, րդ կցորդութեանց առջեւ, արդի գաւա-
ռաբարբառներու Հագագային Հնչումը կ'առ-
նուն իրր nk, rt, ինչպէս որ —սկ, —իկ
վերջավանկերու մէջ Կիլիկեանին Համար ալ՝
դասական կ = Կիւ. k Համապարտութիւնն

1. Դարձեալ այս ըստ ձայնի գրութիւնը,
մի և նոյն դիրքի մէջ, կը զօրէ զրական լեզուի
մէջ ալ: — Սակայն երբ ըստ ձայնի գրութեան
քով, դեռ Հին ուղղագրութիւնն երեւի, բնա-
կանապէս՝ Հնչումն ալ այն է. այսպէս Կիւ.
հինգ = հինկ = hing, Կիլիկ. գրնդան = գրն-
տան = zəndan:

2. Հմմտ. Han. WZKM I, էջ 305 և 307:

3. Այսպէս ըստ Han. WZKM I, 303, 307,
508, 312 II, 63, bardak = դասական պար.
տակ, hasarək = դաս. հատարակ, hedevak =
դաս. հեռեակ, istak = դաս. յստակ. zadik
= դաս. գատիկ, erek = երեկ, kanol = դաս.
գանեկ, karkelū = դաս. կարգել, kartalū =
դաս. կարդալ և այլն:

կրնանք հաստատել, Սակայն այս դէպքը մանրամասն քննութեան արժանի է: — Հմմտ. § 31 համարի մէջ, արարերէն Ը տառի բառերու սկիզբը հայերէն կ-ով տառադարձուիլը:

ՄԻԻՍ ԲԱԼԱՆԴԱՆԻՆԵՐ

§ 22. — Հազագայինք՝ նոյն հնչումն ունին ինչ որ ի դասականն. այս միայն մտադրութեան արժանի է, որ և տառն, կոկորդային պայթուցիկ տառի առկա, կոկորդային — հազագային ո կը ներկայացնէ:

Հազագային և նայ տառերու մէջէն, քըն նենք հոս միայն յ և դ տառերն: — Արդէն ի ZDMG 46, յէջ 257 և յալորդ, H. Hübschmann յայտնի ցուցուց որ դ տառն արդէն ի վաղուց արարազուց ժամանակէն ի վեր իւր սկզբնական ի (= gr. syr. l) հնչումը ձգած, դէպ ի յետնագոյն չ հնչումն կը դիմէր: Կիւիկեանին համար չ հնչումն, զխաւորաբար դ-ով կը ներկայանայ՝ ինչպէս հետեւեալ տառադարձութեանց մէջ. փաղամպար, պղղամպար = np. paiγambar. լիդատան = gr. λεγατόν, լադատիս, լոդատիս = gr. λογοιστός, Ղազար = Lazarus որ Gazar տառադարձուած է ի L. Cart. էջ 172. Հմմտ. § 31: Ստոր լեզուաց լդ-ի Կիւիկեանն դո-ով տառադարձուելուն վրայ, տես § 28 համարին մէջ:

§ 23. — յ տառն՝ իւր բառերու մէջ և ի վերջն ունեցած հնչման նկատմամբ առանձին քննուեցաւ վերագոյն § 8 և 9 համարներու մէջ: — Բառերու սկիզբը, հին հայերէնի արդի արտասանութեամբ հ-ի հնչումն ունի. օրինակի համար ալրպէս կը հնչուին ըստ արդի արտասանութեան յարեար, յապաղել,

յոյս, զյակոր, անյապաղ, քերայոյս = har-mar, anhapay, terahuis և այլն, ըստ Aid. II, 371: Այս հնչումն՝ ուղիղն եղած և զօրած պիտի ըլլայ, թէ ոչ բուն հին հայերէնի համար, այլ ստորին և յետ — դասական ու միջին հայերէն ժամանակաց համար: Կիւիկեանին համար մասնաւորապէս՝ Ի հնչումն յ-ով կը ներկայանայ յաճախ և անտարակուսելի կ'ըլլայ հետեւեալ կրկնակ գրութեանց ձեռքով. հետ և յետ (Համեմատե՛ Gloss.), հետի և յետի (Հմմտ. Gloss.), հայրենեքիւն և յայրենեքիւն. առաջինն՝ ըստ բառգրոց (Gloss.) = Verbannung, Verweisung (տառագրութիւն, աքսոր), վերջինն՝ = verban-nen, verweisen (տարագրել, աքսորել), երկուքն ալ յայտնապէս՝ իրենց սկզբնական կազմութեամբ իւրաւո հետ համաձայն են, և հետեւաբար պիտի կարգացունին hairene-tputün, hairenetpem. Հմմտ. Gloss. Այս հետեւութիւնը դեռ պիտի հաւատաւոր արդի գաւառարարքառներու ձեռքով, որոնց մէջ՝ հնայն համաձայն՝ յ տառն բառերու սկիզբը հ-ի կը համապատասխանէ. այսպէս ի Sṗaw-պիզ.¹ Լեհաստան, Մուշ² և ոյն³. — Յիւլենք դարձեալ և զայս, որ չ և ը բառերու վերջը դիւրար կը փոխանակեն. այսպէս Բռնել և Բռնէլ առ Բաւնել-ի. նմանապէս Խան ճաւել = afr. sans aveir, ապացոյց մը որ երկու տառերն՝ հնչմամբ սերտ միութիւն ունեցող երկու ձայներ կը ներկայացնեն:

Մնացեալ բաղաձայններն՝ արտասանութեան մասին զոյգ կ'ընթանան Հին հայերէնի համապատասխան տառերու հետ: — Իբր նոր, Մեքորդեան հին այբուբենի անձանօթ տառ և, Ժի գրուրու մէջ մուտ կը գտնէ ֆ գիրը, օտար լեզուաց ուժով հնչուած ֆ տառն ներկայացնելու համար: Օրինակք ի Gloss.

1. Հմմտ. Han. WZKM II, 293, չրսւած օրի-նակները. david'an = յաւիտեան, Hagòp = Յակոբ, Hovannes = Յովհաննէս, huis = յոյս և այլն:

2. Հմմտ. Mser. Dial. v. Mus. էջ 121. her't = զառ. յարդ. hacoynt'en = զառ. (յ)աղոդո-թիւն. harut'en = զառ. յարութիւն, hisun = յիսուն և այլն:

3. Յատուկ զէպքերու մէջ սկզբնական հա-դազն աներեւոյթ կ'ըլլայ յաճախ, այսպէս ի գաւառաբարբառն Մշոյ Mser. 122, օնկ'եր = զառ. յօնք. օյօրկ'el = զառ. յաղարկել և այլն: Գոնեքիւր գաւառաբարբառին մէջ, Owanes փոխանակ Howannes-ի և այլն: WZKM II, 295:

խիստ քիչ անգամ նաեւ բուն հայերէն բառերու մէջ, ինչպէս ի բառն ինչի՞ի փոխառակ ինչուի-ի. Dipl. Sarv. H. 258:

§ 24. — Հետեւեալն է ուրեմն Կիրիկեան լեզուի ձայնական գրութիւնն.

Ձայնաւորք. ա = a. ե = ye, ie, e. է = e. ը = o. ի = i. ո = vo, o. առ, օ = o. ոռ = u. խ = ü:

Երկրաբանք. այ = ai (a)¹. ոյ = ui (u)¹.

Բ Ա Ղ Ա Ձ Ա Յ Ն Ք

	ԳԱՅՔՈՒՑԻԿ ԵՒ ԿԱԿՈՒՂ			ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ		ՆԱՑ	ՌՆԿԱՑԻՆ
	ՄԻՋԻՆՔ	ՆՈՒՐԲՔ	ԹՈՒՔ	ՄԵՂԻՄ	ՁՕՐԱԼՈՐ		
Կոկորգային . . .	կ զ	գ ճ	ք ճ	խ, հ	չ, չ ²		
Քմային	է յ	լ ճ	չ ճ	չ ճ	ժ չ, յ		
Ատամն. — Լեզուային	ծ յ	ձ ճ	ց ճ				
Ատամնային . . .	տ ճ	դ ճ	թ ճ	ս ճ	զ ճ	բճ, ոճ, լճ	ն ճ, ոճ
Երթնային	պ ճ	բ ճ	փ ճ	ֆ ճ	վ, ու, լ ճ		մ ճ

Շարայարդի

ՄԵԱՅՈՐԳԱՅ ԳՐՈՑ ՆՈՐԱԳԻՒՑ ԲՆԱԳԻՐ ՄԵՑ

Գրիգոր ԽԱՂԱԹԵԱՆՑ, ուսուցիչ հայկական գրականութեան Լազարեան ճեմարանին մէջ ի Մոսկուա, յամին 1896 Էջմիածնի կաթողիկոսական գրատան մէջ Ս. Գրոց Մնացորդաց հայերէն բնագիր մի գտաւ, որ առ մեզ հասած հայերէն թարգմանութեան շատ տարբերութիւններ կը ցուցնէ: Այս բնագիրը գտնուեցաւ եօթնետասնեորորդի արու ձեռագրի մը մէջ. Նոյն 1896 տարին իսկ հրատարակիչը իւր գիտի մասին տեղեկութիւններ տուաւ Արարատ գիտական թերթին մէջ որ յԷջմիածին լոյս կը տեսնէ: Այս տեղեկութեան հետեւանքն այն եղաւ, որ Երուսաղէմէն նամակով իրեն իմաց տրուեցաւ երկրորդ ձեռագրի մը մասին, որ նոյն բնագիրը կը պարունակէր ինչ որ Էջմիածնի գտնուեցաւ Այս յետին ձեռագիրը, Երուսաղէմի Ս. Յակոբ վանքին սեփական, աւարտած է յամին 718 հայկական թուականութեան (1269 Քրիստ.), նախայիշեալ ձեռագիրը (Էջմիածնի) կը հասնի յամին 1084 հայկական թուականութեան (= 1635 Քրիստ.): Այս կրիկն օրինակներն հիմնաւորած, Պ. Խալաթեանց գեղեցիկագիր քառածալ հատորով մը նոր գտնուած բնագիրը հրատարակած է. Երուսաղէմի հնագոյն ձեռագիրը իբրեւ բնագիր առած է. միւս ձեռագրին տարբերութիւնքը համառոտելով, իբրեւ ծանօթութիւնք, ստորեւ գետնեղած է: Ըստ թուութիւնքը ինչպէս նաեւ ներածութիւնը հայերէն են, միայն վերջինէն յառաջ ուրիշ (քիչ մը համառոտ) ներածութիւն մ'այլ կայ ուստի սերէն լեզուաւ Այս շքեղ գործը, Հայոց Մկրտիչ Ա. կաթողիկոսին նուիրուած, հետեւեալ հայերէն վերնագիրը կը կրէ.

« Գիրք Մնացորդաց ըստ հնագոյն հայ

1. Յ տառի՝ այ = ay, ոյ = oy երկարացուներու մէջ ունեցած կէս ձայնաւորի հնչման նկատմամբ, համեմատել վերագոյն համարներն § 8 Բ 4 § 9 Բ:

2. Սախայն քանի մը տեղեր կարելի է հարգային յ տառն, իբր մեղմ 'ն, զորաւորներու

տակ՝ զ զի քիչ չնկ:

3. Ներկայ յօդուածն թարգմանութիւնն է Ֆէտուէր ծանօտ հայագիտին զրախօսականին Պ. Խալաթեանցի գտած « Մնացորդաց » բնագրի մասին, հրատարակուած Litterarische Rundschau թերթին մէջ. Թիւ 2, 1 Փետրուար 1900: